

Azərbaycanda Korporativ İdarəetmə: Hüquqi Tənzimləmə Sahəsində Yeniliklər və Qanunvericilikdəki Boşluqlar

Müasir Azərbaycanda məcburi qüvvəyə malik korporativ idarəetmə normaları əsasən Mülki Məcəllədə öz əksini tapmışdır. Əlavə olaraq, qanunvericilikdə xüsusi korporativ idarəetmə normaları da mövcuddur ki, həmin normalar banklara, sığorta şirkətlərinə, investisiya şirkətlərinə və investisiya fondları, habelə müəyyən fəaliyyət növləri ilə məşğul olan digər müəssisələrə tətbiq olunur. Hazırkı məqalədə bu kimi müəssisələrə bir sıra istinadlara baxmayaraq, onlara aid korporativ idarəetmə qaydalarının əhatə edilməsi nəzərdə tutulmayıb.

Son illər Azərbaycanda korporativ idarəetmə qaydalarının (Məcburi korporativ idarəetmə prinsipləri ilə yanaşı, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyi və Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyası nümayəndələrindən ibarət işçi qrup tərəfindən işlənib hazırlanmış «Azərbaycan Korporativ İdarəetmə Standartları» da mövcuddur. Həmin standartlar «İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı»nın (İƏİT) «Korporativ İdarəetmə Prinsipləri»nin 2004-cü ildəki nəşrinə əsasən işlənib hazırlanmışdır və könüllü xarakter daşıyır) təkmilləşdirilməsi sahəsində müəyyən uğurlar əldə edilmişdir. Belə ki, Dünya Bankı Qrupunun 2008-2017-ci illər üzrə «Doing Business» hesabatlarındakı Azərbaycana aid qiymətləndirmənin «Minoritar İnvestorların Hüquqlarının Müdafiəsi» bölümündə göstərilən məlumata əsasən, Azərbaycan sözügedən göstərici üzrə 2008-ci ildəki 107-ci (178 ölkə arasında) yerdən 2017-ci ildə 65-ci (190 ölkə arasında) yerdə qərarlaşmışdır. Buna baxmayaraq, 2017-ci ildə də korporativ idarəetmə qaydalarının təkmilləşdirilməsi sahəsində tədbirlər davam etdirilmişdir ki, bunlar Azərbaycanda korporativ

idarəetmə sistemini aparıcı beynəlxalq təcrübəyə daha da yaxınlaşdırmışdır.

Hazırkı məqalənin əsas məqsədi oxucuları Azərbaycanda korporativ idarəetmənin hüquqi tənzimlənməsi sahəsində son yeniliklərlə tanış etmək və bu sahədə qanunvericilikdə mövcud olan bir sıra boşluqları müəyyən etməkdir.

Korporativ idarəetmənin hüquqi tənzimlənməsi sahəsində son yeniliklər

Mülki Məcəlləyə edilən son dəyişikliklərlə (2017-ci il 25 aprel tarixli 635-VQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu) Azərbaycanda korporativ idarəetmə sahəsində bir sıra yeniliklər edilmişdir. Gəlin həmin əsas yenilikləri nəzərdən keçirək.

Törəmə və asılı cəmiyyətlərə aid yeniliklər

Mülki Məcəlləyə dəyişikliklərin qüvvəyə minmə tarixindən (yeni, 21 may 2017-ci il) etibarən, törəmə və ya asılı cəmiyyətlərin əsas cəmiyyətin səhmlərini (paylarını) almaq hüququ yoxdur (67.6 və 68.3-cü maddələr).

Qeyd etmək lazımdır ki, beynəlxalq təcrübədə belə müddəalar geniş yayılmışdır və əsasən iki məqsədə xidmət edir. Birinci məqsəd əsas cəmiyyətin idarəetmə orqanlarında təmsil edilmiş şəxslər tərəfindən törəmə və ya asılı cəmiyyətin mülkiyyətində olan səhmlərlə təsbit olunmuş səsvərmə hüquqlarından istifadə edərək əsas cəmiyyətdə öz vəzifələrində süni şəkildə qalma hallarının qarşısını almaqdan ibarətdir. İkinci məqsəd isə törəmə və ya asılı cəmiyyət tərəfindən əsas cəmiyyətin səhmlərinin alınması vasitəsilə əsas cəmiyyətin nizamnamə kapitalının dolaylı yolla «zəiflətmə» («dilution») fenomeninin qarşısını almaqdır.

Səhmdarların (iştirakçılarının) hüquqlarına aid dəyişikliklər

Mülki Məcəlləyə hər bir səhmdarın (iştirakçının) cəmiyyətin səhmdarlarının (iştirakçılarının) ümumi yığıncağının gündəliyində dəyişikliklərin edilməsini və gündəliyə yeni müzakirə mövzularının əlavə olunmasını tələb etmək hüququ əlavə edilmişdir (91.1-1-ci və 106-1.3.4-cü maddələr).

Əlavə olaraq, səhmdar cəmiyyətinin sadə (adi) səhminin sahibi olan səhmdarına bir sıra yeni hüquqlar verilmişdir.

Bu hüquqlar sırasında, icra orqanının və müşahidə şurası üzvlərinin səhlənkarlığına və səhmdar cəmiyyətə qəsdən vurduğu zərərə görə məsuliyyətə cəlb edilməsini tələb etmək və bağlanmış əqd nəticəsində cəmiyyətə və ya səhmdarlara dəyən zərərin və bununla bağlı məsrəflərin ödənilməsi barədə məhkəməyə və ya digər səlahiyyətli quruma müraciət etmək hüquqları var (106-1.3.8-1-ci və 106-1.3.8-3-cü maddələr). Bu yeni hüquqlar əslində əvvəllər Mülki Məcəlləyə əlavə edilmiş və fidusiar vəzifələri daşıyan şəxs (fidusiar) tərəfindən özünün vəzifələrinin müvafiq hüquqi şəxsin və onun səhmdarının (iştirakçılarının) maraqlarına uyğun olaraq yerinə yetirilməsinə görə mülki məsuliyyətin müəyyən olunmasının (*Mülki Məcəllə, 49.3-cü maddə*) məntiqi davamıdır. Təbiidir ki, hüquqi şəxs onu təmsil edən və ona münasibətdə fidusiar olan şəxsin hərəkətləri (hərəkətsizliyi) nəticəsində zərər çəkdiyi təqdirdə, bir tərəfdən hüquqi şəxs və onun səhmdarı (iştirakçılardan), digər tərəfdən həmin fidusiar arasında maraqların toqquşması yaranır. Bu yeni müddəalar sözügedən maraqların toqquşması halını aradan qaldırır.

Bundan əlavə, sadə (adi) və ya digər səsli səhmlərə sahib olan səhmdarların cəmiyyət tərəfindən əlavə

"Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının İdarə Heyəti 07.07.2017-ci il tarixli 17/1 sayılı qərarı ilə 20.07.2017-ci il tarixindən etibarən bəzi normativ xarakterli aktlar, o cümlədən 1.7. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin 2013-cü il 3 iyun tarixli 12/04 nömrəli qərarı ilə təsdiq edilmiş "Banklarda korporativ idarəetmə Standartları" (2015-ci il 21 dekabr tarixli 43/4 nömrəli qərarla dəyişikliklər edilmiş) ləğv edilmişdir."

buraxılan səhmləri cəmiyyətin nizamnaməsində müəyyən edilmiş qaydada satın almaqda üstünlük hüququ Mülki Məcəlləyə əlavə edilmişdir (104.2-ci maddə). Əvvəllər, səhmdarlar belə üstünlük hüququndan əsasən cəmiyyətin nizamnaməsində nəzərdə tutulduğu halda faydalana bilərdi.

Nəhayət, səhmdar cəmiyyətinin adi səhminin sahibi üçün cəmiyyətin səhmlərinin satışı prosesində iştirak etmək və səhmdar cəmiyyətinin səhmlərinin 50 (əlli) faiz və daha çox hissəsini almaq istəyən şəxsdən rəsmi qaydada müvafiq təklif almaq hüquqları təsbit edilmişdir (Mülki Məcəllə, 104.2-ci və 106-1.3.8-2-ci maddələr).

Müşahidə şurasına aid olan yeniliklər

İlk əvvəl onu qeyd etmək istərdim ki, Mülki Məcəllənin həm məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlərə, həm də səhmdar cəmiyyətlərə aid olan müddəalarına ictimai əhəmiyyətli qurumlar məfhumu əlavə edilmişdir ki, bu məfhumun anlayışı «Mühasibat uçotu haqqında» Qanunda (2004-cü il 29 iyun tarixli 716-IIQ nömrəli Azərbaycan Respublikası Qanunu) verilmişdir. Həmin anlayışa əsasən, ictimai əhəmiyyətli qurumlara kredit təşkilatları, sığorta şirkətləri, investisiya fondları və bu fondların idarəçiləri, qeyri-dövlət (özəl) sosial fondları, qiymətli

kağızlar bazarında lisenziyalaşdırılan şəxslər, qiymətli kağızları fond birjasında dövriyyədə olan hüquqi şəxslər və maliyyə hesabatlarının tərtibi tarixində Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin (Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2005-ci il 7 fevral tarixli 192 nömrəli Fərmanı) müəyyənləşdirdiyi meyar göstəricilərinin (illik gəliri, hesabat ili ərzində işçilərin orta sayı və balansın yekun məbləği) ikisindən yuxarı olan göstəricilərə malik kommersiya təşkilatları aid edilir (Mülki Məcəllə, 91.1-ci, 91-4.1-ci, 107.3-cü və 107-12.1-ci maddələr).

Bu dəyişikliklərin qüvvəyə minməsindən əvvəl, məhdud məsuliyyətli cəmiyyətlərdə yalnız cəmiyyətin nizamnaməsində nəzərdə tutulduğu halda, səhmdar cəmiyyətlərdə isə səhmdarlarının sayı əllidən çox olduqda direktorlar şurasının (Azərbaycanda bir çox hüquqi şəxslərin təkbaşına icra orqanlarının vəzifə adları direktor olduğundan məqalədə onların icra orqanı ilə çaşdırılmaması məqsəddilə yalnız «müşahidə şurası» ifadəsindən istifadə ediləcək) yaradılması tələb edilirdi. Lakin, bu dəyişikliklərə əsasən hər hansı məhdud məsuliyyətli cəmiyyət və səhmdar cəmiyyəti ictimai əhəmiyyətli qurum hesab edilərsə, müşahidə şurasının yaradılması məcburi olur (Mülki Məcəllə, 91-1.4-cü, 91-1.5-ci və 91-1.6-cı maddələr).

Məhdud məsuliyyətli cəmiyyətin müşahidə şurasının iclaslarının keçirilməsi tezliyi, iclasların çağırılması, iclasda səsvermə və iclasda qəbul edilmiş qərarların protokollaşdırılması qaydalarını təsbit edən yeni müddəalar da Mülki Məcəlləyə əlavə edilmişdir (91.1-ci, 91-4.1-ci, 107.3-cü və 107-12.1-ci maddələr).

Audit komitəsinə aid olan yeniliklər

Audit komitəsinə aid əsas yenilik, səhmdarlarının (iştirakçılarının) sayı 50-dən çox olan cəmiyyətlərdə, habelə ictimai əhəmiyyətli qurumlarda daxili audit siyasətinin və strategiyasının hazırlanması, həyata keçirilməsi və auditor nəzarətinin təşkili üçün müşahidə şurası tərəfindən audit komitəsinin yaradılmasının tələb edilməsidir. Əlavə olaraq, cəmiyyətin nizamnaməsində nəzərdə tutulduğu halda, audit komitəsi səhmdarlarının (iştirakçılarının) sayı 50-dən çox olmayan cəmiyyətlərdə də yaradıla bilər.

Mülki Məcəllədə, həmçinin, cəmiyyətin audit komitəsinin müşahidə şurasına tabe olmasına və onun formalaşdırılması və fəaliyyətinin qaydaları, habelə tərkibinin qanunla və cəmiyyətin nizamnaməsi ilə müəyyən edilməsinə dair yeni müddəalar da daxil edilmişdir.

Mülki Məcəlləyə cəmiyyətin fəaliyyətinin daxili auditinin audit komitəsinin təşəbbüsü ilə ümumi yığıncağın və ya müşahidə şurasının qərarı ilə və ya cəmiyyətin səsli səhmlərinin 10 (on) faizindən artıq hissəsinə malik olan səhmdarların və cəmiyyətin icra orqanının tələbi ilə həyata keçirilməsini müəyyən edən yeni müddəalar əlavə edilmişdir (91-4-cü və 107-12-ci maddələr).

Məlumatın açıqlanması öhdəliyinə aid olan yeniliklər

Açıq səhmdar cəmiyyəti illik hesabatını və mühasibat balansını hər il dərc etməklə yanaşı, Mülki Məcəllədə sadalanan bir sıra əlavə məlumatları da hamının tanış olması üçün açıqlamalardır. Belə məlumatlara müvafiq maliyyə göstəriciləri, aidiyyəti şəxslərlə bağlanmış əqdlər, xüsusi əhəmiyyətli əqdlər, cəlb edilmiş maliyyə vəsaitləri, səhmdar kapitalının gəlirliliyi və dividend siyasəti, inkişaf siyasəti və sair məsələlər haqqında məlumatlar aid edilmişdir (91-4-cü və 107-12-ci maddələr).

“ Şəffaflığın daha da artırılması məqsədi ilə, təsərrüfat cəmiyyətlərinin təsisçiləri (səhmdarı, iştirakçıları) və onların nizamnamə kapitalındakı payları barədə məlumatların ictimaiyyətə açıq olmasının bərpa edilməsi haqqında müddəaların qanunvericilikdə nəzərə alınması vacibdir. ”

Dividendlər

Mülki Məcəlləyə edilmiş dəyişikliklərə əsasən, səhmdar cəmiyyətində dividendlərin ödənilməsi üçün öhdəlik onların ödənilməsi haqqında qərarın qəbul edildiyi gündən etibarən yaranır və 30 (otuz) gün müddətində icra edilməlidir. Səhmdarların tərkibinin dəyişməsi dividendlərin ödənilməsi barədə qərarın Mülki Məcəllə ilə müəyyən edilmiş müddətdə və qaydada icra olunmasına təsir etmir (106-3.2-ci maddə).

İnzibati və cinayət məsuliyyəti

2015-ci ilin may ayından etibarən, Mülki Məcəllədə əksini tapmış aidiyyəti şəxslərlə əqdlərin bağlanması qaydaları Azərbaycanda təsis edilmiş bütün hüquqi şəxslərə şamil edilir. Mülki Məcəllə ilə belə əqdlərin qanunvericiliyin tələbləri pozulmaqla bağlanması nəticəsində hüquqi şəxsə dəyən zərərə görə təqsiri olan şəxslərə münasibətdə mülki məsuliyyət müəyyən etmişdir (49-1-ci maddə).

Lakin, Cinayət Məcəlləsinə (2017-ci il 25 aprel tarixli 633-VQD nömrəli və 2017-ci il 17 may tarixli 255-VQD nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunları) və İnzibati Xətalər Məcəlləsinə (2015-ci il 29 dekabr tarixli 96-VQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu) edilmiş dəyişikliklərə (1999-cu il 30 dekabr tarixli 787-İQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə təsdiq edilmişdir) əsasən, aidiyyəti şəxslərlə əqdlərin bağlanması qaydalarının pozulmasına, yaxud belə əqdlərlə əlaqədar qanunla müəyyən edilmiş

qaydada məlumatların təqdim edilməməsi həmçinin inzibati və cinayət məsuliyyətinə səbəb olar bilər (*İnzibati Xətalər Məcəlləsi, 438-ci maddə və Cinayət Məcəlləsi, 201-1-ci maddə*).

Qanunvericilikdə olan boşluqlar və təkliflər

Yuxarıda qeyd edilən yeniliklərə və əldə olunan uğurlara baxmayaraq, korporativ idarəetmə sisteminin aparıcı beynəlxalq təcrübəsinə diqqətlə nəzər salsaq, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində bu sahədə mövcud olan bir sıra boşluqları görmək mümkündür.

Həmin boşluqları nəzərə alaraq, hesab edirəm ki, Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə müvafiq əlavə və dəyişikliklər edilməklə, aşağıdakı müddələrin nəzərdə tutulması məqsədəuyğun olardı:

- təsərrüfat cəmiyyətlərinin kollegial icra orqanının iclaslarında səsvermə zamanı səslərin sayı bərabər bölündüyü təqdirdə, kollegial icra orqanı sədrinin səsinin həlledici hesab edilməsi haqqında müddəalar;
- təsərrüfat cəmiyyətinin illik maliyyə hesabatının yoxlanılması üçün müstəqil (kənar) auditorun cəlb edilməsi, onun dəyişdirilməsi və ya azad edilməsi barədə qərarın cəmiyyətin səhmdarlarının (iştirakçılarının) ümumi yığıncağında qəbul edilməsi haqqında müddəalar;
- məhdud məsuliyyətli cəmiyyətə münasibətdə cəmiyyətin xalis aktivlərinin dəyərinin 25-50 (iyirmi beş-əlli) faizindən artıq məbləğdə olan əqdin xüsusi əhəmiyyətli əqd hesab edilməsi, həmin əqdin bağlanması barədə qərarın cəmiyyətinin iştirakçılarının ümumi yığıncağında qəbul edilməsi haqqında müddəalar;
- məhdud məsuliyyətli cəmiyyətə münasibətdə cəmiyyətin cəmi aktivlərinin 50 (əlli) faizindən artıq olan hissəsini almaq istəyən şəxs iştirakçılara rəsmi qaydada onların cəmiyyətin nizamnamə kapitalındakı paylarının almaq niyyətində olmasına dair müvafiq təklif təqdim etməyə borclu olması haqqında müddəalar;
- açıq səhmdar cəmiyyəti barəsində Mülki Məcəllənin 99.3-cü maddəsində verilmiş xüsusi əhəmiyyətli əqdin anlayışına cəmiyyətin cəmi aktivlərinin dəyərinin 50 (əlli) faizindən artıq məbləğdə olan əqdin əlavə edilməsi haqqında müddəalar;
- şəffaflığın daha da artırılması məqsədi ilə, təsərrüfat cəmiyyətlərinin təsisçiləri (səhmdarı, iştirakçıları) və onların nizamnamə kapitalındakı payları barədə məlumatların ictimaiyyətə açıq olmasının bərpa edilməsi haqqında müddəalar.

大成 DENTONS

Ülviyyə Zeynalova-Boçkin

«Dentons» beynəlxalq hüquq şirkətinin Bakı idarəsinin Hüquqi Müşaviri

Ülviyyə Zeynalova-Boçkin «Dentons» şirkətinin Bakı idarəsində Hüquqi Müşavir vəzifəsində çalışır. Bank və maliyyə hüququ, o cümlədən İslam maliyyə hüququ, qiymətli kağızlar hüququ və korporativ hüquq sahələri üzrə ixtisaslaşmaqla yanaşı, ABŞ-ın Vaşinqton şəhərində yerləşən Qiymətli Kağızlar və Birjalar üzrə Komissiyanın qarargahında, habelə «Salans» hüquq şirkətinin Nyu-York və «Dentons» hüquq şirkətinin Sinqapur ofislərində iş təcrübəsinə malikdir.

Ülviyyə Zeynalova-Boçkin Bakıda Xəzər Universitetinin Hüquq Fakültəsinin (hüquq elmləri üzrə bakalavr, fərqlənmə ilə; 2006-cı il) və ABŞ-ın Georgetown Universitetinin Hüquq Elmləri Mərkəzinin (Qiymətli kağızlar və Maliyyə Tənzimlənməsi sahəsində hüquq magistri; 2009-cu il) məzunudur.

Ülviyyə 2007-2008-ci illər ərzində «Britaniya Biznes Qrupu»nun Direktorlar Şurasının üzvü olmuşdur. 2010-cu ilin yanvar ayından etibarən, o, ABŞ-ın Nyu-York ştatının vəkillər kollegiyasının haqqı üzvüdür. Ülviyyə, həmçinin, «Legal 500 EMEA 2017» nəşri tərəfindən «Next Generation Lawyer» («Gələcək Nəsillərin Hüquqşünası») kateqoriyasında reytingə layiq görüşmüşdür.